

EXAMEN XXII
ÆGRORVM HIPPOCRATIS
QVEM EDIDIT ANNUM
AGENS LXXIII.

ILLVSTRISSIMO VIRO
IACOBO BONCOMPAGNO
VTRIVSQVE MILITIÆ S. R. E.
Gubernatori Generali.

H. CARDANVS. S.P.D.

PVSCVLVM hoc Domine aggressus sum, ut non hæc ipsa viginti duo Hippocratis solum exempla declararem: vel morborum & causarum historiam exindeque curationem docerem: aut etiam reliquorum viginti ægrorum quæ ibidem ascripta sunt vel caterorum qui in libris Epidemiorum quotquot supersint, sed ut quod latebat reconditi aperirem. Et ut quius ex arte similibus observationibus illam augere valeret quod nostris temporibus tanto facilius fieri poterit & melius quanto atas nostra arte dissecandi corpora humana illustrior euasit. At similia cum in arcana habenda sint cum lectione ipsa delectent: merito fit ut quisque debeat talibus incumbere. Non tamen suadeo ut aliquis putans se communi bono consulurum aggredi velit commentarij commentarium, cum in tenebras venturus sit cimerias: nec maximo quantum volumine expleturus vel millesimam eorum præceptorum quæ in hoc opere traduntur. Velut enim mathematici quanto maioribus agunt & pluribus de numeris tanto difficilius se explicant & facilius aberrant, ita in hoc negotio. Itaque hunc libellum cunctis disciplinis explicandis augendis illustrandisque accommodatum edere decreui. Et si quisque velit particula efus ut dixi fabricare commentariolum id illius vsui futurum puto: modo id seruet Horatij ut nos inuertimus

Sumite duntaxat partem qui scribitis equam.

Viribus.

Namque si pro vno quoque agro vnum acceperitis signum summa accedet ad *MMMCXCIV.* millium regularum seu theorematum. Quid igitur fiet si omnia assumamus & singulis utamur, nome numerus ad nos infinitus erit? Simpliciter non dicam. Ergo simul docuimus exemplum artis medicæ cui hæc inuentio adeo congruit, & est ut ita appellem symbolica: ut reliquas post se præter vnã civilem procul relinquat maxime mathematicam, nam contemplatiuis & mechanicis artibus vocatis non tam frequenter est vsui. Quæ ex re difficultati conscribendi & intelligendi nostros consulimus. Itaque merito tibi inelyte Hieros tuique egregijs laudibus liber hic debetur, ut cuius patrocinio author gratulatur, illius gloria ac fama immortalis cedat.

Examē XXII. Ægrorum Hippocratis,
quem edidit annuū agens LXXIII.

GALENVS immemor sui dicti ad eos introducuntur quod medica præcepta deberēt esse vtilia sanitati parandæ, ut fini artis quæ habetur per abla-

tionem causæ libro de opt. secta ad Thrasybulum non declarauit in expositione librorum Epidemiorum causas signorū ab Hipp. commemoratorum. Vnde quid prodesse potest ad curam mera eiicientis, si signum ipsum ne vngue lato oblit ægrotanti, ut nec vrina cruda. Cum autem signa ut huic proposito satisfaciunt, seu symptomata etiam sint seu non, alia quidem sunt communia &

& quasi pathognomica si non proflus alia superuenientia, horumque sint quatuor species, alia communiter notarum caularum velut cruditatis in febribus quod plus dominetur calor præter naturam quam naturalis: istud autem est causa manifesta mortis. Alia sub his continentur velut sub delirio timor, trinitia, desperatio, & hæc addunt super delirium signum atræ bilis prædominantis, ideoque grauius periculum & difficiliorem eurationem si modo sanari contingat. Alia quæ sunt ancipitia quæ sui natura bonum & malum significare possunt: vt rigor significat intermittentem: si non intermitat causam ignatam: & ideo quedam ex his cum sint quatuor generum, alia quorum vterque modus causam habet notam alia quorum vnus tantum modus: alia quorum vtriusque modi causa ignota est: alia quorum causa diuersitatis perpetuitas est. Alia quæ sunt ynius modi & causam habent ignotam, vt sanguis paucus merus mortis.

Primi ergo ordinis in quo etiam communia comprehendere possunt eiusmodi erunt febris & exacerbationes & species & symptomata propria quorum causæ sunt declaratae à Galeno & dignoscuntur per signa pathognomica, vigiliæ, delirium, vrinarum genera omnia generalia vt octa, cruda multa pauca bene colorata malè crassa tenuis foetida turbata perspicua. Deiectiones liquidæ crudæ sudor frigidus extremitates limidæ ostendunt enim extinctionem caloris innati conuulsio sitis linguæ arida aut aspera vel nigra puerperæ abortus fastidium, molestia, vomitus vitulenti, captus dolor surditas obliuio, strangulatio spiritus omnes differentie simplices, iactatio anxietas defectus sputi non maturati nec eiecti sine causa manifesta, vel etiam manifesta sed mala, cutis arida circumuenta: sub hris ergo secundi generis. Appello secundum ordinem eorum quæ sunt communia seu propria notarum caularum sed inchoata non perfecta, aut non per se nata accidere, sed dum transeunt in aliud aut illud significant. Tertij autem ordinis, rigor, frigus extremitatum sputamina, morbus regius papula rubræ, lassitudo perpetua, sudor, surditas, sopor turbata aluus ex tenuibus, non sentire, horror. Anomala lumborum vel coxæ dolor aut femoris vrina cum dolore mordax. Lingua nigra aspera absque sitina signum extinctionis caloris: sed tanquam à causa.

Quarti autem seu quod incertum habent causam: stilla sanguinis mori: respiratio rara & magna exacerbationes paribus diebus: mera: spiritus sublimis: palpitationes in toto corpore, aut cordis. Præcordij intensus, submollis & longa vrinæque vel dextrum distentum seu sine dolore seu cum dolore & inflammatione submollis aut sublimis: spiritus tenuis imminutus.

Igitur vt ab initio redeam ad propositum cum quatuor sint signorum genera quorum duo prima causas iam habent notas ab aliisque declaratas: licet vt dixi duorum sint genera communia & propria sed in hoc conueniunt quod sunt notarum causa iam. Et in illis consideranda est sola magnitudo aut par-

uitas, sed in tertio continentur euidentiora XVI. in Quarto XII. Quæ opere precium erit singula explicare. Sed prius è XLII. ægris quos proponit Hippocrates in Primo & Tertio Epidemiorum XXV. qui obiere nomina docere hoc modo.

Primi Epidemiorum.

I. Philiscus. 2. Silenus. 4. Philini vxor 8. Erasmus.

Hic præterimus nonum ægram in quo nil peculiare sed multitudine materiæ & prauitate ac regressu ad membra principalia, vt obierit secunda die. Qua ratione omittimus VII. ac VIII. secundi & IV. vltimi, vt sint IV. qui omittuntur detracti à XXV. qui obierunt relinquuntur XXI. quorum historiam subtexuimus, atque antea Epilogum necessarium.

II. Dromedai vxor. 12. Quidam calescens Tertij Epid. constitutione prima. 2. Hermocrates. 3. Qui in Dealcis orto. 4. Philistes. 6. Eurianactis filia. 9. Apud Tilamenum. 10. Apud Pantimedem. 11. Abortiens. 12. In mendacium foro.

Constitutione vltima.

I. Parius. 2. Mulier quædam. 3. Python. 5. Caluus. 13. Apollonius. 14. Puerpera.

Huius cura fuisset omnino vel ab initio deplorata nisi vel balneo vel strenuo auxilio infra auocati fuissent menses. 15. Dealois vxor. 16. Adolescens Melibæa.

Eorum autem quatuor qui cum mortui sunt historiam omittimus, scilicet ex primi ordinis VII. & VIII. secundi. Itemque IV. tertij. Primus ex multitudine nimia & prauitate cum motu vehementi obiit, nil forsitan profuturis auxiliis si modo pharmaco vehementi, vt in Quinto tertij ordinis non venæ sectione ullomodo. Septimus secundi ex angina palam vt causa nota fuerit. In hac si quid profuisset sectio venæ ab initio inter vires, & morbum melius erat auxilium. Octauus autem ex magnitudine caularum procatarticarum magnitudinem antecedentium & coniunctarum declarauit. Magnitudo procatarticarum, infuetur enim erat his laboribus: sed magnitudo symptomatum, & signum lethale in initio morbi, scilicet in tertia die. Difficile fuisset occurrere ob alium turbatum, cum sectione venæ, à principio ipso opus fuisset, quale in præcedenti docuimus. Quod autem adicitur præcordio intento submolle enarrabitur infra. Semper autem symptomata mala quanto celerius aduenerint vsque ad statum sunt periculosiora: cum à validiore causa, & naturam impotentem ad coctiones reddant. Sed Quartus æger tertij ordinis (phreneticum eum appellauit cum prima die delirauerit & virulenta vomuerit & caput doluerit) non est vt exponam, sed in nono ægro huius enarrationis. Cætera fuerunt communia signa & notarum caularum. Iam vero sanandorum non meminimus ea ratione quod constat illos debuisse sanari. Qui communes causas validas habuerunt: scilicet motum vehementem

vehementem materiam aut pravam aut valde propè membra principalia: nec multum admodum: non abscessum aut inflammationem loco principali, aut aptum prohibere cursum naturalem: Quibus vires validæ sint: nec mali moris signa morbi nec in curatione error: Solius Tertij ægri secundæ constitutionis memoriam fecimus causas ob illas quas ibi narrabimus. Sed iam nunc ad ægrorum propositorum expositionem veniamus.

1. Philiscum quod mori debuerit signa aliqua primi generis & ab initio & post tum secundi & tertij declararunt: velut sudor qui non in melius morbum transmutavit, unde non à robore virium nec sola multitudine processit, sed æstu maximo cordis: ut neque urinarum nigrarum exitus cum primùm in tertia apparuerint. Hoc solum videtur lethale ab initio frigidus sudor in febre acuta: & spiritus reuocato similis, non tamen mortem in tertia die declarabant, nam spiritus reuocatus est qualis in plorantibus. Et nisi Hippocrates dixisset quasi reuocato, non quasi perpetuo, clarum esset omnia signa inflammati septi transuersi in parte sinistra affuisse, sed & sic plura fuerunt inflammati septi quam cerebri, cum etiam illud quasi perpetuo possit tam applicari magno & raro quam reuocato. Fundamentum hoc fuit ergo urinarum nigrarum: caloris cordis vehementer inflammati: sudoris frigidi: accessionum paruum dierum, inquietis, linguæ nigra: delirij nocturni: refrigerationis extremorum: spiratio erat magna ob necessitatem quia rara ob delirium latens. Partes enim quæ ortui neruorum sunt propinquæ possunt viciari, ut non recordentur sui muneris: cum mediæ quæ sunt propè ventriculos parum afficiantur nerui enim à latectionis oriuntur. Ita fit ut quandoque homo deliraret ex vaporibus absque vitio respirationis, nonnunquam contra, quandoque vtrumque accidit, & tunc indicat totum laborare cerebrum. Solum restat ut doceamus cur profluxerit sanguis è naribus scilicet vtriusque & merus. Ridicula est Galeni expositio merum per atrum exponentis: nam id est nigrum colorem pro puro sufficiendo & id etiam magis quod assermet. Rubri sanguinis stillam in morbo exitiali vixam nunquam. Imo illud plane est inflammationis ad exitum peruenientis indicium cum velat ex immodico cursu sanguis à natura excernitur liquefactus quasi attenuatus: cum nil ex inflammata parte secerit possit circumdata tunica duriore, nam quibus effluit niger sanguis, hi postmodum eruenta si bene cedat res, eiciunt, & saniosa inde cocta, multique sic liberantur.

2. Silenus autem serius obiit, & die impari huius adiecit ætatem XX. annorum ut ostenderet cur non in septima obierit, quanquam mortis similis euaderit, obtinuit etenim refrigeratis extremis non resoluuit, nihil minxit sed ob ætatem transit ad criticum sequentem. Idque primum: secundum cum dixit ignis id est febris valde ardens seu calida corripuit, licet enim soleant primum in ephemeram ex motibus violentis cruditaibus

incidere prius, si tamen corpus fuerit præparatum per alios labores intempestiuos aut cruditates aut plenitudinem aut cacochimiã statim incidunt ab ephemera in putridam ut Galenus affirmat hic in commento, & hæc duo valde bene tum multa alia, quod si in reliquis eadem præstitisset ægris, nos magna cura liberasset. Verum solum id addit in explicationis difficultatem quod locum mutat, ponit enim in fine commenti quod Hippocrates proposituerat in principio, sed tamen multa addit, quem Auerroës hac in parte turpiter in exponendo Aristotelem imitatus est: ut vix in viginti quinque commentis aliud inuentis quam sequentis aut antecedentis textus Aristotelis verba transcripta: fœdo sanè exemplo. Vnde constat Galenum multo melius intellexisse & diligentius exposuisse Hippocratem, quam Auerroëm Aristotelem: similiter & illud valde bene dictum quod ergo mutare non proposui ne bene dicta interpretando latinæ ut Comicus ait fueram non bonas, super verbis enim illis Hippocratis: Hypochondrij contentio submollis vtriusque promissa ad vmbilicum: cum perpetua palpitatione: inquit Galenus iam etiam Hypochondrijum illi perpetuo palpitasse affirmavit: quod quidem turbationis vel delirij esse signum in libro Prælagiorum est dictum, videtur (huic) homini aliqua fuisse inflammati in septo transuerso quam obrem dixit supra scripta verba: submollis enim id est subuacua citra minorem: qui sic vbi hypochondria inflammantur, sed vbi inflammatione septi transuersi hypochondrijum per continuitatem sursum trahitur absque tumore ut nil clarius primo die alius buliosa mera: Putruerunt materiae communes quas in caua iecoris in mæstareo intestinis ventriculo lienæque & præcordiis ac renibus continebantur & accensæ sunt: Et simul quæ in gibba & venis magnis & etiam in iugularibus & arteriis ipsis. Et rursus ex inferioribus ad superiora tendebant. Vnde primum tensio colli capitis lumborum grauitas (quæ vrine & alui excrementa nigra: tum eueris coctionibus liquida tenuiæque & spumosa, vigiliæ inde etiam delirium ex inflammatione & eiectionis pingues ut XII. Methodi: erat enim febris colliquatiua. Sed cur meræ? Mera dicit Galenus quæ proprium retinent colorem absque alio admisso: hæc lethalia, ostendunt enim consumptum omne vile humidum (aut corruptum) à putredine, aut si naturalis sit nil externi peccantis materię: & certe non posse eum humorem concoqui, concoctio enim fit solum à calore naturali, qui adesse non potest nisi in naturali etiam humido. Oportet igitur humidis naturalibus esse coniuncta. Vrina perlucida pauca mente constitit, hoc indicabat (quod alias dixi non semel) materiam ferri ad caput per quatuor venas iugulares: quo tempore (& perdurat raro ultra vnam diem) neque delirant neque comate corripuntur, nec dolore capitis laborant: neque pulsus opprimitur: cum materia non sit in termino ex quo id est circa cor, neque ad quem id est in capite, sed videntur se bene habere, & astantibus etiam & medicis imperitis: cum tamen

Er 8. Method.

cap. 5.
2. in 6. Epid.
com 8.
7. Aphor 6.

spiratio

spiratio sic laesa in eis ; & magis in hoc : cui inflammatio erat in septo transuerso, octauo frigidus toto corpore sudor : & cum sudore papulae rubentes rotundae paruae varis similes permanebant, nec abcessum efficiebant. Hunc locum non plane allecurus est Galenus : existimauit enim fuisse naturam morum se exonerantis: quod si ita fuisset aut poterat liberari aut diutius ferre morbum : sed sunt immodicae efferuentiae signum, ideo breui mortem afferunt, nam si sint ex opere naturae aut abcessum cum dolore efficiunt, aut papulas cum pruritu : & tunc & vim naturae recte operantis ostendant, & sensum quo percipit noxam: atque hi liberantur ut contra alij pereunt. Quae enim a contrariis fiunt par est fortiri debere contrarios exitus. Et quae fortiantur contrarios exitus etiam a contrariis causis ortum habere. Pauca enim experimenta internorum morborum vidit Galenus & pauciora obseruauit : intentus chirurgiae maxime inde medicamentorum compositioni. Simile est illud in praecedenti, quod accessiones fuerint pares unde id alias repetit Hippocrates, ut velit insinuare morbos qui exacerbantur in diebus paribus esse lethaliore, ut in illo Tertij. Epidemiorum: Virgo tamen liberata est. Dico ut habetur in tertio super Primu. Epidemiorum. Qui diebus paribus exacerbantur morbi paribus indicantur. Et qui imparibus. Et manifestum est quod damnat morbos exacerbationes habentes. solum in acutis, cum dixit. Diebus paribus : At tales vel continuo ineluctant ne delitescere deberent : igitur duo mala habent sine quiete : vel si validior est par exacerbatio, cum motus a prima inchoauerit, duae erunt sedes materiae : & etiam quia crisis fiet in die pari, quae non alipulatur motui Lunae: Praeter id si in pari exacerbatur & sit maior, igitur duo incrementa simul ut in Quarta ad secundam, & naturali morborum incremento ad tertiam: aliter non diceretur exacerbatio in paribus diebus maior. Vel die significare inflammationem iam factam, cum in prima die febris fuerit ex concursu humorum & ephemeram instat. Aut contingit quod materia crassior in die pari mouetur post tenuem. Et hoc significat permissionem eius cum humore crudo pituitoso aut melancholico: & cum ex natura humoris deberet esse mitior si non aliud obstaret quam frigiditas & crassities: & fiat validior: indicium est maioris corruptionis & causae peioris: ideo indicat morbum esse lethalem. In Virgine illa fuit solum capitis grauitas & oculorum dolor ideo vtrumque periculo vocauit. Conditio enim in signo vel morbo aut symptomate lethali mortem significans, in non lethali non est signum mortis. Erat enim defluxio: vrinae resisterant: causam huius declarat Galenus septima Aphorismorum. Et Tertio de symptomatum causis. Praecipue vel quia obturata loca per quae venire ad vesicam debet: vel quia a calore consumpta aut alio translata, aut nimis mordax ut etiam in vicere, aut transitus locus oclusus, vel quoniam vis animalis torpet aut refrigeratus locus: aut ob plures ex his. Ergo in acutis ob copiosum sudorem alias deiectionem vel

etiam solum calorem verum hic causam docet cum dixit : vrinam reddebat cum dolore mordacem: unde verissimile est ob accedentem bilis fuisse suppressam. Sed dixerat iam antea quod quibus in stranguriam morbus commutatus est, eorum nullus perit. Aduertendum haec non apparuisse signa nisi cum iam mortuus esset morbi ratione, licet superuiviret ob virium robur, fuit enim ut dixit Galenus, mors in VII. die, extremae parum recalescebant somni tenues. Hic notandum dari in lethalibus morbis quietem, tum ob horas diei, tum motum materiae, tum astrorum dispositionem, tum ob comparationes caularum : & haec est euidentior ex his causis tum auxilia communia, velut diei pars prima : exacerbationis alleviatio : humectatio corporis : Deiectio alui : exitus vrinarum : laetitia, cibis & potus accommodatus: utpote deiectio alui exitus vrinarum: vtrumque alleviationis morbi, inde congressus amicorum ex quibus mollis cibi assumptio. Et exinde somnus lenis: & haec magis in diebus mitioribus ut XII. & XVI. secundum Galenum. Quod si nulla fiat intermissio necesse est ut valde breui moriatur. Velut Critoni & Phrenetico illi qui in Quarta obiit. Vltimo dixit vrinam multam & terassam minxisse, in qua similia farinae subsidebant; Huius causam declarauit secundo Progn. quanquam deteriores statuat alias duas : nihilominus multa occurrerant: quomodo colligi & exprimi poterit adeo proxima morte: sed tum liquet alleuatum esse: magna enim mala, ut casus virium, amissio vocis & mentis, conuulsio, spirandi difficultas, delirium & mors solent consequi motum materiae potius quam ipsam materiam: etiam si multa sit & praua. Hic quaeram an praestitisset in his duobus aegris mittere sanguinem? non cur non miserit: cum constet sub magistro compositum hanc historiam, emendatam constanti aetate, productam in publicum iam eo senescente, imò non ab illo publicatam, sed potius a filio. Ergo suppositis inflammationibus septi transuersi cum ad illius uerticem perueniant duo rami trunco qui ex iecoris caua ascendit per ipsum, & cordis inuadant inuolucrum, dubium non est illis etiam diuisis in propaggines ab eisdem nutriori detracto sanguine maxime non modico alleviari inflammationem longe tutius, ac melius quam in peripneumonia. Omisit autem Hippocrates curam ut dixi, quoniam non erat sui muneris, & neque sentiebant dolorem, erat autem mos illis nemini mittere sanguinem, nisi partem inflammatam esse suspicarentur, nec suspicari facile poterant de illa, cum in parte carnosa esset, quae parum aut nihil sentit: Ergo hic poterat euidere: de priore non est verissimile.

3. Philini vxore: magnitudo & concursus signorum trium primorum, & puerperium declarabant mortem. Doloris cordis mentio docet non esse Hippocratis: cum os ventriculi intelligat. Est in Aphorismis similem videatur admittere ab usum, multum differt dicere cordis dolores vomitu leuantur, & Socrati cor doluit. Verum inflammatus vterus dicere non ausus est. Caterum constabat

2. in primo. Epid. Tex. 41 & 79.

languen. 9. 1. const. languen. 4. cost. 1. Tex. & com. 25.

Vesal. lib. 3. in fig. cap. 6. lit. C. Declar. in cap. 7 post. prin.

3.

materiam sursum rapi, & cerebrum ex puerperio debile factum esse. Dolores enim vehementer originem laedunt, si quis non admo- ueret cum conuulsionibus & obliuione, ming. bat urinam crassam & multam: admo- nita crassam & albam, & cum sedimento turbulento, velut in iumentis: sed non adeo multa & non tam corrupta: Erat multa & cruda materia, & magnus calor febrilis, & membra principalia imbecillia, unde nec concoqui poterat nec subsidere: sed ferebatur sursum. Palpitationes in corpore erant ex genere tertio signorum vel à flatu: hic a va- pore in muscularibus: ideo conuulsionis initium, cetera nota.

4. 4. Erasmus obiit in fine Quintae, neque enim horas subtrahere oportet, cum ut dixi à luna usque ad X X. vel X X I. numerandi sint dies: & à XXI. supra praeter XXVII. à sole. In eo omnia magna & assidua, ideo ad mortem spectantia. In Quarta tamen com- mota bilis atra. Quae superuenerunt ex se- cundo signorum genere, causa mortis in- flammatio in praecordiis: symptoma con- uulso assidua. In Quinta inflammatio cor- rupta est: & materia per iugulares delata est ad cerebrum corde inflammato: ideo mane respuit, & recreatus est: sudauit perpetuo, ideo breui obiit, non ob id dicunt. Signa de- cretoria quae non decernunt: nam serius ob- iisset, sed ob cordis inflammationem: ideo omnes qui ab initio morbi sudant perpetuo non remittentes quicquam intra quintam pereunt: eum prauis morbi in septima occi- dunt: tales autem non prauis sed pessimi sunt. Fit & hoc quandoque & eadem causa à morbis valde lethaliibus.

5. 5. Dromedai uxorem: haec ex puerperio: febris petens caput & maligna: spiritus rarus & magnus: inflammatio in septo transuerso, & ad hypochondrium tendens: non erat morbus Epidemius, ex quo laborauit Clezo- menius etiam & Tertius qui sequitur, & in Thaso reperit sapius. Sudor frigidus hic in acuta febre primi est generis, nam frigidus sudor contingit aut à materia frigida, aut quauis causa refrigerata cute maxime ab aë- re, & latis cutis meatibus. Et tunc non est exitialis imò saepe sanatur, aut causa occidit, vel contingit refrigerato corde, ut in nimio defluxu sanguinis, in dolore vehemente, ti- more, veneno, cum resolutione caloris natu- ralis, calor externus & contrarius innato ad- iungitur, tunc enim quamuis calore natu- rali extincto proprietatem habet prouocandi sudorem & dissoluendi corpus, quia solum cor facultatem habet sudorem prouocandi: indicio quod plantae non sudant, nec anima- lia exanguia. Et tunc sudor talis est lethalis. Et ideo rationes quas adduxit Galenus non sunt verae. Propterea mulier haec sudauit toto corpore, quia cor nondum multum refrige- ratum erat. Quarto materia deserto corde coepit ascendere ad cerebrum. Permanisit materia in itinere ad ferrum usque. Tum su- dauit toto corpore sed extrema erant refrige- rata, calor autem ille praeter naturam fuit, & quandoque accidit ut non superfit calor naturalis nec praeter naturam, & tunc sudor frigidus redditur. Nonnunquam enim in his

casibus contingit, ut homo mortuus diu circa pectus calidus permaneat.

6. Hic pertransiit à prima ad quartam quasi absque incremento: iuuatus est enim multum à vomitu, sicut à potu (scilicet lar- gior offensus est. Urina oleaginea dissolu- tionem, ut pinguis egestio ostendit & nobi- liorum partium, multa quidem vnum malum maius, pauca minus. Sed duo mala, lumbrici prodierunt V I. die obiit X I. Credendum est quod viui cum non adiecerit mortuus. Dicebat tamen Halen. Vermes in acutis sunt mali, minus tamen in declinatione quam ante, & viui quam mortui. Dico quod vermes in initio & ad statum debent comparari, & qui apparent ab initio (ut dicit Saonarola quem alij etiam sequuti sunt) viui significant morbum perniciosum, & quem ob veno- sam qualitatem perferre non possunt, mor- tui vero non mali, quia à natura expelluntur. In augmenti autem: sine & statu, contra bo- ni viui, non enim possunt pati caloris magni- tudinem, & bilis amaritudinem, & sitim: mortui autem mali quoniam indicant prauitatem materiae, sudauit multum, febre carere visus est, non multum dormiuit: Hic impari- bus diebus exacerbabatur: fuit crisis non re- spondens accessioni. Unde alias dictum est in lethali morbo posse partis inflammatio- nem recte suppurari, ideoque & compositae febris vnam illa tamen non prorsus abscedit: Propterea dixit (visus est) Deprehendimus quod referente magistro Hippocrate tamen cum tetigisset non subscribente: neque par- fuit ut scriberet se cum illo contendisse. A somno spuit vomitus, qui subsequutus est indicium & proprie nigrorum. Vesperi vo- muit nigra pauca bitiosa id est adustione mutata. Non tamen mortuus est in nona, ut praedicere Aphorismus. Nam inquit de ni- gra bile aut velut sanguis id est splendida, at neutrum hic scribit, ideo etiam neque ve- rum ob id superfuit usque ad X I. nam cum dicit, Decimo cura doluerunt: quia erat par dies, & in quo natura illi fuerat.

7. Hermocrates hic omnia signa habuit ab initio biliosi & grauis morbi ac tenden- tis ad caput cum suspitione inflammationis iecoris, aut proximae partis velut menti quia illi iungitur. Et rerum quidem difficile nihil attingit Galenus. Nam procul dubio haec materia turgens erat quae medicamento po- tenti veniebat euacuanda, quod si illa iam in venis iecoris resederat aut detrusa in illius substantiam, actum fuit nisi aut summa inedia vel pitanae cremore cum mercuriali lo- cus esset: lingua adusta id est sicca vel nigra, sed hoc dixisset: potius arida: hoc cum esset sine magna siti, vel initium perturbationis mentis, à qua non multum aberat, vel extin- ctionem facultatis appetitiuae, nec id lon- gius, est enim & illa animalis sensilis vel ma- teriam crassam & siccam sed minime igneam portendebat: id autem non raro accidit. Unde in initiis februm non est lethale signum: sed si perleueret & ardens fuerit febris: sed hic neque principium excefferat, neque ad- modum: ardens erat febris. Recte dicit per hypochondrium, dextrum debere intelli- g: praesertim cum auriginosus euaserit. Deposi-
tae

XVI. Tertij
Tract. 5. c. 1.
in fine.

1. de diffe-
ren. febr.
c. 6.

4. Aphor. 2.

7.

tæ vrinæ non subsidebant. Tria sunt genera vrinarum turbatarum quæ non subsidunt, vnum quod remanet vt mingitur, vt in vera peccilentia: secundum quod glomeratur in rotundum, & est turbulentum, quasi sparsus sit in eam puluis, tertium quod residet vt materia crassa, omnia hæc vaporibus constant, idè deferrè materiam ad caput aut moueri saltem multitudinem vaporum cum enim materia à calore naturali lubacta est, efficit sedimentum, si non sit subacta nec à calore diuidatur post tempus in fundo maculæ residet: si calor violentus in illam egerit & tenuis fuerit nullum contentum aut exile ac paucum relinquunt in vrina: si puluerulentum vbi que exiit ac caliginosus & terreus vapor per vrinam sparsus agit: si vis caloris naturalis aliqua viget in corpore reuoluitur in globum & supernat: si prorsus descendit pauciores euadunt, nam magis terreus humor est qui putruit. Cum transeat ex prima die ad quintam, verisimile est nihil noui interim accidisse, cum vero in sexto euaserit in morbum ærginosum, tria necesse est contigisse: materiam in iecur confedisse, & venis eius: & crudam quia ante septimam nisi admodum pauca & leuis: sed cum hanc transmutationem secreta sint vrinæ tenues, & quæ non subsideant, septimaque dies grauis & sopor in XI. oportuit ibi inflammationem sed paruum fatam fuisse collecta in vnum materia, & in illius carnem intrusa. Sopor autem quoad locum hunc attingit trifariam sit, aut ex dulci humido ad cerebrum delato: aut refrigerato primo principio id est cerebro, aut vaporum multitudine confertim ad ipsum delata iuxta eorum naturam crudi dulces atri feruidi valde mobiles humidi crassi & vt plurimum misti sit, & ob virium imbecillitatem cum siccitate qui est pessimus, cum qui delassatis accidit non malus sit & quotidiani experimenti vt in fossoribus. Visa sunt XI. die cuncta remissa vt etiam supra dixi de iugularibus: erat enim initium tuberculi in iecore. Et eodem modo in XIV. Concludit Galenus fatam illum fuisse vel ex refrigeratione principij, hoc non bene cum causa non appareat quod foret lethalis, quia à calore: est enim anomala & principalis, à calore frigus, & à sicco humidum non contra, subtilitas illa ridicula est cœpit sopor, quoniam antea mingebat vrinam crassam & à quinta ad XI. tenuem: Quid ergo si rursus crassam mingere cœpit: sed facessat inter tot maxima præterita. Die XVII. (dum panis conficitur, imò dum putrescit dolores ac febres fiunt) si rectè vixisset: nam quomodo non constar, nec est verisimile & rectè curatus fuisset potuit liberari, quando vel sic tam serò obierit: Quæ indicatio autem fuit in vigesima? Docet dicens. Iterum iudicatus est & febre liberatus non sudauit: De vrinis credendum est igitur mutatas esse, sed mansit sopor, lingua arida absque siti, à cibo abhorruit, & loqui nõ valebat læsis neruis sexti & tertij paris: & cerebri parte ortui illorum proxima. Verùm Galenus totum hoc ad naturalem facultatem trahit animali prætermissa: vnde nec meminit quod dixerit (loqui non valebat) cum id retrahat

ad somnolentiam: sed quid etiam de surditate? Animaduertit quod obiit præcedente alio lubrica cum multis tenuibus excrementis. Inter præcipuos errores, quia quam multi sunt, duo proximi fuerit præter dictos. Primum quod non animaduertit maximam cordis imbecillitatem ob quam nunquam sudauit. Sudor enim omnis à corde est. Facultas naturalis erat satis mediocri: sed prorsus à vitali destituta, nihil in animali sanguineo quale est homo perficere poterat. Quod si quis pulsus noticiam habuisset, & illius arteriam tetigisset, inuenisset miras differentias anomaliam, & omnes ad imbecillitatem tendentes. Alter, quod existimauerit deiectionem appetitus pertinere ad facultatem naturalem, cum principalis nulla & per se fuerit, sed partim in ventriculo à iecore, & partim à cerebro. Quod verò redigat liberationem à febre in extinctionem caloris naturalis, cum in XIV. primum euenerit, & ab ea die in XIV. obierit planè fatuum est: recipere causam propemodum mirificam, & relinquere tot alias, præsertim cum dixerit: (Proximis diebus febris acuta) quomodo febris acuta pridie quam obierit, si in XII. ante diebus desierat ob extinctionem innati caloris? Dico ergo desisse collecta inflammatione inde cessante motu: secundo cessante suppuratione aut corruptione (vtroque enim modo obire potuit) Tertio pus aut sanie sparsam in XXIV. & tunc cum cor esset debile, & cerebrum & sanies sparsa fuit: aut si pus in profundo carnis iecoris fuit corruptum, vt Albucassus docet noua corruptione, velut in conclusis sub fimo excalefuisse corpus iecoris & omne venosum genus: spargendo vaporum putridorum immensam congeriem ad reliqua membra principalia, iam vt dixi imbecillia sicque quasi repente adificio toruente extinctum.

8. Qui in Dealcis. Placuit vniuersa vnus qui pro morituro habere potuit & sanatus est historiam ascribere, nam in secunda die meri sanguinis stilla ex sinistra manauit: cum in dextra diu capitis parte laborasset. Tertium signum oculi dextri distortio in nona & XXIX. Quartum vrinæ cum subsidentia liuida. Et in XV. & XVI. ac XVII. prauæ & in XXVII. ac XXIX. Quintum de alui excrementis quæ deteriora fuerunt omnibus aliis, nigra, liuida, tenuia, spumosa, pingua, graueolentia, fermè per totum morbum, licet non omnia semper sed maximè tertio, quinto, sexto, septimo, octauo, XV. XVII. At & delirium frequens quarto, quinto, sexto, sed maximè XIV. XVI. XVII. XVIII. XXI. sed & sopore correptus est (idque septimum lethale signum & primi generis in acutis) Tertia die & XVIII. sed octauum erat sudor circa caput & clauiculas in quarta. Nomen fuit de hypochondrio dextro submolli ter distento in eadem die quarta & XXI. cum tum etiam ad vmbilicum esset perpetua palpitatio. Decimum fuit vomitus in quarta biliosorum flauorum paucorum post virulentorum. Fuerant & alia mala vt ægrè surgere etiam à tertia die, & vigiliæ ac lingua arida. Noster Galenus nullam fugæ viam inueniens nugatur, sed audi cor seruatus sit.

Primum non fuit signum vllum inflammationis sed potius decubitus ad lienem & coxam seu crus dextrum & hoc solum animaduertisse Galenus videtur: sed ad seruandum illum non sufficebat aduersus tot causas morbósq; potentes & signa praua. Sed audi principalia. Primum fuit defuisse anomaliam vtpote non sudor frigidus, non ariditas linguæ sine siti, non excretio multorum cum deiectione appetitus, non sopor magnus cum acumine febris: nam in tertia dixit non nihil, non simpliciter. In XVIII. non dixit quòd febre laborauerit acuta. Tertium fuit quod natura semper fuit sollicita ad transmittendum materias ad membra ignobiliora, quando secus non potuit: sed principaliter tentauit omne genus euacuationis per sanguinem narium, per vomitum sæpius per aluum, & sudorem. Et ideo nullum fuit signum constans validum, oportet autem lethalia signa aut perseuerare aut alleuari sine excretionis nota. Quartum quod membra nutritionis erant quæ propriè laborabant lien ventriculus intestina mesaræum. Et ideo palpitatione illa fuit ex motu materiæ ad intestina: vnde postmodum collecta deiecta est, licet multò post. Et forsitan œdema ibi genitum fuit & in XX. diebus suppuratum & eiectum est. Et hoc valde verisimile: quia mihi hac hyeme contigit in colo intestino: & sanatio producta est pluribus diebus. Solum restat dubium de diebus iudicatoriis in quibus semper deterius habuit, vt in IV. XIV. XVII. solum à XX. cœpit in melius commutari, & in X. I. commodè satis. Vnde dicendum quod clarè obiisset, si ante X. L. natura plenè crism tentasset: sed ob robur virium, & quia diu iam morbo destinebatur, & diligentius curatus fuit: quod euident est ex narratione, nam omnia magis ad amulsi m obseruata sunt. Hoc ergo vltimum fuit rationale. Aliud etiam aduertendum est maximi momenti, quod pleraque ex istis fuere symptomata non signa, vt vomitus deiectio & cætera. Et si obicias de mutatione lateris quæ fuit anomalia: Et similiter de motu materiæ in tenuitate vtrinarum: Et de sanguinis meri stilla: dico quod morbus est productus diu, & ob id nullam præterquam de vtrinis significationem validam obtinuit. Vtrinq; autem non multum poterant, quia materia illa vt dixi continebatur in ventre inferiore, & omnia illa nigra cesserunt commodè, quoniam à splene veniebant: nam materia iam erat in motu ad illum. Obserua etiam quod materiæ communes si possunt educi per medicamentum rectè agendo in initio etiam à natura. Et ideo hæc historia est materiæ turgentis, ob id cessare debet admiratio omnis quæ Galenum frustra detinuit: Et si ab initio purgatus fuisset non aded tam multa in animo versata fuissent.

9. Philista. Redeo ad ordinem: in hoc iecur & cerebrum, ac simul ex signo: nam illa ex causis septem transuersum laborauit: Virulentas vomitus tum ab incendio iecoris, tum cerebro compatiante fiunt. Diebus paribus exacerbatus est: obiit tamen in impari, quia exacerbatio fuit à conuulsionibus, quæ quandoque nullam moram præbent, si

vires sint imbecilles: si validæ die critica sequenti si mediocres die sequente, morbus inflammatio septi transuersi, sectio venæ ob validas cruditates iuuare non poterat purgatio propter cerebrum iam occupatum. Sed & virulentum hi verterunt quasi minus æruginoso: cum potius de odore dicatur quam de colore.

10. Eurianactis filiam. Hic non est morbi acuti casus: nec facile est diuinare, quot diebus intercepta fuerit, nec numerandi mos Hippocraticus est. Tabula fuit hæc virgo subiecta tussi ac distillationibus acribus multis tenuibus & prauis, in qua emortua est vis naturalis inquit Galenus, appetendi tam cibos quàm potus: sed & animalis cum coqueret expelleret certè: fieri potest vt ex longa distillatione crebra acri corrupta sit, & ventriculi facultas & iecoris etiam vt simul deperierint appetit tam potus quam etiã cibi. Numerus dierum constat altero duorum VI. XVII. modorum vt obierit in XXIII. aut XXV. XXXIII. certè, nam cum dicit XII. & VII. à die illa si computantur termini fuerunt XXIII. si ab illo XXV. Adnumerauit hanc ob sequentem (vt reor) quæ angina laborauit: tanquam affinis morbis. An verò magis naturalis quam animalis vis: quid naturali cum distillatione: & cur sola vis appetendi: & maxime quod neque potum desideraret: verisimilius est vtramque simul: ideo in appetendi functione ambas coniunctas eam prorsus aboleuisse cum secus raro accidat vt tota extinguatur. Mens ergo Hippocratis (si modo Hippocrates hunc ægrotantem inter suos recensuit) est vt retraheret: quoquomodo dies hos ad numerum criticorum per partes. Quòd vero Galenus ait: in tot modos & confusè tamen distinguit accipe rem: bonus appetitus est qui solita hora absente etiam cibo boni aut saltem consueti cupidum facit. Secundo loco eum euariat: Tertio cum solius præsentis est: Quarto cum nullus est: si tamen in memoriã reuocetur qui placet, oblatum moderatè sumit. Quintò si offerri postulat, sed non suscipit. Sexto loco cum neque afferri prorsus vult.

11. Quæ ad Tisamenem. Sequitur de ileo id est inflammatione intestini tenuis, pleurumque enim in eo (licet & in aliis) fit. Indicia febris, dolor, vomitus secum, frigus extremorum. Reuoca quod sexta Aphorismorum dictum est de lypitiis. In his meminit Galenus sectionis venæ: si ipse expertum affirmaret auxilium crederem: secus cum venæ intestinorum cum caua vena iecoris nil habeant commercij: cum maxime indigeamus viribus peracutus sit: cum videamus oris ventriculi summam (& ideo omnium membrorum nobilium) imbecillitatem, & meminere in iuuenta me curasse Prolixenam adolescentem ex huiusmodi morbo absque venæ sectione, quæ iam biduo feces vomeret, non habeo quod dicam de hoc. Vnum est præter solita signa ventris durities quædam vt lapis, aut saltem vt tympanum proprium & lethale signum, postquam alia sunt quasi huic morbo pathognomica. Quomodo autem in membro exangui fiat inflammatio ostendit doloris acerbitas summa.

12. Apud

12. Apud Pancimedem, Mulier cum abortierit peius affecta fuit, quam si fuisset puerpera, idè laboravit morbo acuto cum labore parus cum symptomatibus abortus. Quod verò sponte aut casu abortierit ex signis est tertij modi. Primum potuit esse ex infantis imbecillitate, hoc minus malum quàm si casu: Et contra si ex humorum prauitate deterius quam si casu. Animaduertendum quod præter hæc cum morbus fuerit valde acutus, & idè indigebat coctione celerissima: excrementorum autem tenuitas tanta & tam generalis facultatis naturalis ad quam coctio & separatio & crisis pertinent summam imbecillitatem declarabat, si ad exitum respicias mortem certam: si tempus quo peracutæ febres exterminantur? septimam diem: cum facultas expultrix esset valida signum fuit bonum: quod tamen sollicitando mortem accelerauit. Reliqua plana sunt, obiit enim ex magnitudine causarum & symptomatum & naturæ morbi. At de his sermonem me non habiturum ab initio præfatus sum: nec nugari in litterulis nullius vñs placeat.

13. In hac fuit retenta materia ideo plura symptomata, non tamen adeò debilitata, sed res peruenit ad phrenitum. Signa propria lethalia cœperunt à quarta die, oculus dexter distortus: sudor frigidus secundum caput & extremitates frigida. Quartum detyrium: in Quinta deiectiones multæ & mæra: vrinæ pauca tenues, sed subnigræ. De paucitate mirum non fuit cum deiectiones multæ forent in aluo, considerare oportet quod exacerbabatur in imparibus: sed quoniam quarta licet sit par, est tamen indicatrix, idè in quarta licet fuerit exacerbatus morbus in sexta per eadem transiit, & mortem ad sequentem diem transiit, impariorem criticam & longius distantem ab initio morbi lethalis & in deterius labentis perpetuò. Idè si quis dicat quæ dies est perniciosior sexta an octaua? dicam sextum ostendere sæuiorem morbum, octauam occurrere viribus imbecillioribus, propter errores tamen sexta plures occidere conuenit. Hæc igitur comparatur præcedenti vtraque ex abortu: sed illa ex morbo propriè ad vires comparato: Prior vt putat Galenus secundo, aut tertio mense, hæc quinto abortiit: limbi dolor tamen in præcedente non sit subsequutus ob foetus paruitatem, in hac accidit. Quæ enim abortiunt aliæ largè expurgantur, quod optimum est illis: aliæ lumborum dolorem incurrunt quod periculo non vacat: aliæ febricitant & vterus & caput si vexetur, raro euadunt. Phreneticum fuisse Galenus affirmat, Ex sudore pauco frigido: circa caput & cum delirio hoc non desinit solum quid sit, nam constat esse delirium constans: sed an cerebri inflammatio alias dictum est, vt præsentis proposito satisfaciatur dicemus ex primo Proirrhæti. Et inductorio phrenitim esse bilem cum delirio perpetuo ex bile flaua in cerebro vel eius membranis, aut saltem in septo transuerso coaceruata. Et hæc sententia proxima est veritati. Galenus autè illum quid esset ignorauit: aut locus in quo id docuit injuria temporum excidit. Et

hæc est vna ex his quæ vix sanari potuissent etiam si ab initio admota fuissent auxilia. Verissimile enim est ex prauitate humorum abortisse minimè integram cum sectio venæ tot humoribus prauis extra venas positos illos intro traxisset purgatio non sufficeret extra educere ob dolores & concursum ad vterum relinquebatur vnica spes in morbi longitudine minimè expellenda.

14. In mendacium foro. In hac præter signa communia puerpera secunda & in fine XII. In XI. quoque malus vomitus XII. & XIII. itidem, sed peiora per vomitum singultus conuulsionem ventriculi ostendebat, quamuis per se sit signum tertij ordinis: solum restat vt de sanguine narium vt in congruo morienti: cum ipsum calidum, & à natura protrusum, & cuius finis causa indicare debemus? Non expurgatam probè, cum die partus febris inualerit planum est: redundauit ad caput in hora mortis quod erat paratum iuxta præcordia, & vt in lac transiret: ob iuuentam enim & sanguinis tenuitatem expressum fuit & collectum iuxta faciem, & venæ iugulares forsân intumuerat, adeò vt vel constitutione mortis, aut euaporatione inflammationis: & vel laxitate oris venarum, aut tenuitate sanguinis effluerit singuli modi sunt satis: vnde in quatuor deueniunt.

15. Parius. Cum legerem ab initio historiam huius dicebam mecum, hic potuit sanari si rectè curatus fuisset: Verum cum occurissem verbis illis: Repetiit febris si quando intermitteret essetque lenior, nam ferculis multis vitiosisque utebatur. Non solum admirabar de iudicio huiusmodi, quod homines etiam vident in rebus fortuitis sæpius contingere: sed constimatus sum in opinione. Opere pretium igitur me facturum video, si qui ægri ex his qui moriuntur seruari possunt breui diffiniere. Hoc autem à notissimis incipiendo si diffiniemus. Morbi qui ex compositione pendunt & eo modo substantia corrupta intereunt, serò tamen vt fistulæ internæ & carcinomata seri interna, siccitates præterea vt ventriculi vel pulmonis. Et sub his comprehenduntur senes vltimi senij, in his parua aut nulla spes superest sanandi illos etiam si triennio superessent. Et generaliter omnes qui insanabilibus morbis laborant, velut ex raritate substantiæ. At quidam morbi materij sunt qui comparati ad homines vel ob ætatem, vel ob structuram, vel ob symptoma præcipuè vigiliis aut seruitutem, aut vitæ genus qui diutius proferuntur nec tamen sanari possunt. Indicium ergo spei est aliquando verè melius se habere in omnibus omnia enim sunt mutabilia. Igitur in Pario hoc cum dixit febris continua & ardens, declarat quod genus acutæ fuerit: cum dixit soporosus & in somnis declarauit vaporum ascendentium diuersitatem in calore, & frigore, non tamen siccitatem excedentem, nam dormit: siccitas autem non tollitur maxime breui. In sexta omnia corruerunt: Delirium excrementa omnia pingua in suo genere. In octauo sanguinis stilla, vomitus malus. Par erat vt decimo grauaretur: non accidit:

13
3. Epid. 11.
primi ordinis.

14.

15.

accidit, imò alleviatus est, XII. tamen vrinæ & deiectiones deteriores (sed cum symptomatis potius quam signi rationem obtinent, & multæ sunt, potius pro bonis quam malis habendæ, exonerata enim natura à materiis communibus concoquit licet non antea febris acuta. XI. & XVII. non bene, cū vtroque die sudauerit. A cibo abhorruit, soporosus erat, ambo vel letharia vel longitudinis morbi signa. Quin etiam casu quodam cibi abominatio mortis causa est, quod pravis ægri vel astantes vti velint. At XXXIV. à febre fuit liber, alius tamen non substitit: rediit calor sed liberior fuit in XL. verum à cibo abhorruit, quod signum erat pravorum humorum communicantium ori ventriculi id præcipuè ex distillatione, si à cerebro: vel à ventriculo ex mala victus ratione quod minus malum est, aut sine: Ex icore vel liene, fuit autem, vt testatur ex mala victus ratione ex parte saltem. Postmodum reuertebantur febres inconstanti ordine. Circa recidivas deliria vrinæ crassæ sed malæ & conturbatæ. Deiectiones autem contra multæ sed tenues: febres continuæ cum aliis subsideret cruda & feruida, quod soleo damnare in Romanis vinis quæ cruda sunt & feruida, vt augeant simul & bilem flauam & crassos humores, vt nil perniciosius. Duabus antithesibus quod potuit malum docuit. Verum præcipua causa harum materierum fuit calida temperies non expers putredinis in icore & ob id imbecillitas, & ex vtroque, & ab effectu, & ab origine in eodem obstructio. Si quis huic sanguinem misisset secundum rationem fecisset. Superest vt dicamus de vrinis oleaginis, illæ conspiciuntur in hæcticis manifestæ vt etiam pingues: ergo dubitatio Galeni est ex suis: nam omnis vrina oleagina est ob colliquationem solidorum & pessima non tamen omnis vrina quæ videtur oleagina: ergo dubitatio est nulla: cum sit solum de comparatione nominum Galeno consueta, qui composuit tot libros, vt ipse testatur de Grammatica, & vbi que talem se præstat, nec hoc dico quod ipsam ignorantiam damnium, sed quod ob nimiam in illis eruditionem & studium minus se exercuit in seriis & vtilioribus: quomodo autem vna ab altera dignoscatur ad libros eius argumenti pertinet.

16.

16. In Thaso ad frigidam, Corollarium hic tractationi præponi debet: plus enim continet quam illa, vrinæ huius perpetuò nigra erant tenuisque & aquosæ, soporque consequebatur, cibum non sumebat, animo erat deiecto, infomnis, iracunda, implacida, melancholica. Ergo quod ad historiam attinet hæc quarta puerpera fuit quæ iam dum in vtero generet ægra, non purgata in partu, ideoque tertia die ab illo febre acuta correpta: octaua die plurimum omnia exacerbata sunt delirio & deiectionibus pravis. Cum vero morbus XXVII. die in dextrum corëndicem diuturno & graui dolore decubisset: in XL. remisit cum vrinarum tamen cruditate, & mutatus est in tussim magnam & humidam quæ LX. cessarunt nullo signo coctionis præcedente, nulla euacuatione, nullaque transmutatione succedente, verum maxilla dextra contracta est, & subsecutus

sopor ac delirium, abhorruit à cibis, cumque rediisset & febris & maxilla ad locum suum, manifestum fuit imminere mortem: obmutuit ergo, inde ad mentem rediit, die LXXX. obiit. Hic habes omnia aperta, causam mortis, contractionem defluxionis ex femore ad pectus, post ex pectore ad maxillam: tertio ex maxilla ad ventriculos cerebri post ex illis loquuta est. Vt hoc solum relinquatur mirabile (nam de reditu illo ad superiora potuit esse copia cibi, aut frigus vel animi mætor, vnum quod si tum rectè curata fuisset non obiisset) idè hoc solum declarandum; & cur in VIII. die adeò exacerbata sit. Primum quidem magnam & nobilem difficultatem habet: contingit enim plurimis paucis ante horis quam moriantur, vt videantur respicere & melius se habere, quod non ex mutatione materiei accidit: tam parum enim ante mortem quænam mutatio accedere potest? id ergo alia ex causa reuocatis spiritibus ob labores continuè passos tandiu, & resolutas vridique vires. Vnde circa cordis medullium & cerebri regiam congregantur, tuncque & nota rectè præscribunt, & de futuris quandoque admiranda prælagia dicunt. Ad diem verò octauam producta est grauis symptomatum accessio, quoniam materia crassa erat, & vires satis robustæ, vnde morbus etiam diuturnus euasit, & anceps iudicium cum multis mutationes exciperit.

17. Pythio. Plurimi qui cum tam violentis indicibus morbis corripuntur aut in intermittentes febres veniunt, aut declinant in mitiores & breues breui sanantur: sed si natura eorum cuius sit per continua incrementa feruntur ad mortem vt hic, & indicium plerumque à causis præcedentibus sumitur, nec tamen si qui sic se habuit in ferendo quæ supra vires sunt citò præcipitatur in mortem, qui hæc non passus est aut facile euadit, aut tandem saltem, aut non talia patitur. Hic ergo à secunda die lethale signum passus est, frugebant manus & caput obmutuit voce defectus (hoc declarat Galenus quomodo deterius sit quam obmutescere: nam obmutescere est locutione priuari, voce defici est non posse non solum loqui sed neque clamare. Diu breuispirus. Præuitas potest dici de tempore, & vocatur celer: aut spissa, seu ex ambabus frequens: aut ad spatium pectoris, vnde it reditque & vocatur parua: cum ergo neque paruam neque frequentem dixerit sed breuem per breuem intelligit paruam & frequentem, atque in hoc ergo declarat refrigerationem membrorum spiritualium. Vnde rectè subiungit rediit calor. In quarta cum accessiones fierent per dies pares eadem tria mala signa passus est (nam Quartum fuerunt causæ vehementes quibus decidit in membrum) superaddidit vrinam nigram. Finem tamen Quartæ mitiorem vt etiam Quintæ initium, & contra finem Quintæ, atque initium Quartæ laboriosa. In sexto non mitiora fuere quæ ad exacerbationes: dolores autem ventris grauiores: ob quos clysterem immisit. In octaua aduenit accessio & reliqua sed superadditu spiratio exilis & imminuta, vnde manifestum ipsum

17.
Lang 3.
Terrij. Epid.
ordinis. 2.

ipsum laborasse in partibus spiritualibus, & ut Galenus docet cum in prima die cœperit laborare acuta febre, tamen secunda die peruenit ad illam refrigerationem, & hoc docuit esse in causa materiam putridam ac venenolæ qualitatis non expeitem, quæ quamdiu putreicit ad eam calorem naturalem absumit & extinguit, ut finita accessione remaneat homo tanquam mortuus. Et hoc perdurat donec iterum in sequenti accessione calor succendatur. Ergo in huiusmodi casu calor naturalis singulis accessionebus fit minor, & ad interitum homo peruenit. Oportet igitur in huiusmodi febricitantibus hoc cognoscere & palam est quod eiusmodi ægri ostenduntur nedum non iuantur, imò grauius ab exsoluentibus omnibus sectione venæ medicamento inedia vigiliis cucurbitulis etiam siccis. Dubium est de frictionibus quoniam calorem excitant alia parte: si quid prodesse potest Theriaca, vnicornu, Pezar, & forsitan quædam magis propria vnicuique generi, & sunt è seminum genere & quæ prohibent putredinem: velut instrumentum aut substantiam qualitatis venenolæ, est enim longiuscula inquisitio: cum scire quod diximus sufficiat. Alter modus est in febris Diaphoreticis syncopatis. Et tertius in syncopatis humorosis aut ab ore ventriculi, ut sint quatuor modi (ad quos omnes alij traduci possunt) quorum trium satis perfectè curam docuit Galenus in Methodo c. III. IV. & V. I.

Lib. XII.
c. III. IV.
& V. I.

18. Caluus, Femur dextrum doluit, & obiit in Quarta, Galenus hac in parte nihil prorsus dixit, nisi quod si à causa pro catartica, ut casu sinistro minus esse metuendum. Quin etiam mittendum sanguinem contra Hippocratis præcepta. Materia enim turgebat, & quoniam nimis multa erat, nec sectione venæ detrahenda, nec fomentis irritanda.

Tom. IX.

sed valido medicamento purganda. Indicio febris non solum acuta, sed etiam ardens: Et quod ubi remissus est dolor materia occupauit cor & cerebrum: ob id frigiditas extremorum vigiliæ febris acuta multa vrina: natura protrudere sed infeliciter conante: ideo mala. Et cum dolore desit delirium: ideo statim obiit absque inflammatione, nam si decubisset iuxta loci rationem diutius perdurasset, ac motus mirum in modum actionem adauger. Huius curam tamen non omnino desperandam duxissemus, & eam, quasi insinuauit Hippocrates ab initio vomitu opus erat, inde fotu præcordiorum & victu dissecante & attenuante.

19. Apollonius in Abderis. Carne bubula lacte vade nil mirum esset eleuatum fuisse præcordium multo minus si iam eleuatum fuit ob hæc obiisse, dico dextrum & cum dolore. Vnde inflammatio fuit in mesaræo vique ad cauam iecoris pertingens, indicio erant vrinæ tenues ac etiam nigra: deiectiones variæ: frigus extremorum, soporosis & insomnis, perpetuum delirium febris cum rigore, & cum capite consensus: materia fuit crassa, ideoque febres non acutæ, sed obliuio, obiit ergo serius ut in XXXIV. occupato cerebro ut lethargus factus sit.

20. Puerpera, ex gemellis febris horrida & acuta & atræ bilis dominantis signa manifesta. Vrina postmodum pessimæ tenues nigra & oleosa quæ calorem significant colliquantem, nam quod in deiectionibus pinguedo in vrinis oleosum, ideo Galenum consule duodecimo Artis curandi: & sufficit: Cur autem tandiu perdurauerit (obiit enim in XIV. motus ad inferna in causa fuit, & aluus liquida: & menses quos verisimile est licet imperfectè defluxisse, qui dum virtus valida fuit probabant.

21. Dealcis vxor. Huius morbus fuit cum delirio & mala spiratione quæ ambo cerebrum laborare grauius declarabant. In nona die delirium multum inualuit in XIV. quod maius symptoma sit circa spirationem quam rationem: facta est cum spiritu raro & magno ac rursus breui supra: à prima itaque die vellebat floccos & delirabat in XIV. læsa respiratio. Cætera erant signa ad secundum genus pertinentia aut ad primum. Secundi enim voco quæ sunt præludia aut partes primi: ad quem cuncta signa pertinent quæ secundum naturam sunt, licet mala ex ordine ut accessio, exacerbatio, dolor capitis, sitis, vigilia imbecillitas, vrinarum cruditas ab initio aut si mala sint ob magnitudinem, licet sint genere secundum naturam ut nuper dictum: Et hæc appellauit communia: nam delirium conuulsio frigus extremorum in febre calente & continua non sunt signa communia sed propria, & primi generis quia habent causam notam. Ergo à XVII. amisit omnem rationem & non poterat potum transmittere, quod ut reor non ex difficultate loci accidebat, sed quia transfugere est opus sensus rectricis qui etiam est communis (ut palam est) omnibus animalibus. Et ideo est motus voluntarius: capiendū voluntarium ut medici appellant XX. ad mentem rediit; muta breui spirata. Huius reditus cau-

E sam

18.
languens. 3.
Bp. ord 2.

19.

languens 13.

20.

v. lang. 8.

21.

lang. XV.

lam ante docui, non tamen tantum superfuit vitium ob breuem sp rationem reor maximè vt loqui possit, cum antea etiam multum defatigata loquendo esset. Alias docuimus quod spiratio breuis & frequens velut in accessione laborantibus intra horas XXIV. ægrum moriturum nunciat. Subdit huic fuisse perpetuò spiritum rarum & magnum nihil lentiebat: taciturna omnino aut temper loquebatur: perpetuò se contegebat & Phreneticum fuisse. Quare ex dictis XXI. die mori debuit vt etiam accidit. Quod vero dicat perpetuò fuisse cum magno & raro spiritu, & in XIV. quod talis fuisset & rursus breui spira clarum est vt etiam Galenus exponit quod perpetuò idest toto morbi decursu intelligendum est. Hæc autem phrenetica non fuit purè phrenetica, sed vt Galenus rectè docet ex bile & melancholia (congesta in cerebri substantia non membranis multoties in septo transuerso) vixit diutius cum à prima die talis extiterit tam ob febrem ad manum tenuem, tum quod aliquantulum dormiret, fuit enim materia in loco cerebri superiore mista sanguini paucosupra falcem. Et idèd mitior quod symptomata talia essent sed omnium phreneticorum magis insanabilis. Hæc igitur passa est febrè horridam, hoc per se bonum, quia intermittens signum: cum dixit acutum deterius quia continua, & validè motus cum iunguntur deterius horrida acuta: nã horrida deberet discutere. A febre ardente habito rigore superueniente fit solutio: at hæc non discutit alius irritabat bonum, sed cum nil demiserit malum irritum enim naturæ opus & molestiam insuper addidit: admonita paululum bibebat, delirij signum cum sitire debuisset & rationis lædi inchoationis si antea delirasset bonum: febres ad manum tennes bonum sed cum his quæ antecesserant & quæ in nona die secuta sunt maximè lethalia: talia propriè sunt medicorum quæ circumuertuntur ad comparisonem & vocatur syndeome nulli alij communis. At ergo hic solum deest quod ex comparatione habetur & cui comparari & quomodo? hoc autem dictum est alias: velut simili ortu, effectu, sine abscessu, concausa, loco sympathia, antipathia, ratiocinatione, diuisione, comparatione in vino quod offendit ventriculum natura & cogendo cibum: iuuat proprietate, somnum prouocat, sitim accendit: eandem cruda illuue in ventriculo relicta prohibet sexqui alterum decuplum, chilias torum: tempora occasiones & cætera. Vltimum est consecutio & ex ea collectio & quæ sequuntur, exinde electio, atque demum incertorum euentus auxilia & reliqua. Vt quantitas principium: Igitur euacuatio totius: potest enim augeri, quare remoto impedimenti: & ex facili ablatio intemperies: & restitutio operationis: Et rursus materiei euacuatio cuius principium non est quantitas, sed motus naturæ: ob quantitate: n: igitur mutatio magna in corpore ob motum (hoc autem principale.) Idèd magnum periculum & magna custodia est opus. Quare ex mutato statu alia subinde vt de Germano in Æthiopiath degente. Inde seges considerationum peri-

colorum cautionum & auxiliorum. Namque cum ad multiplices causas deuenimus non quemadmodum ab initio, vnum aut duo ex vno, sed quatuor aut quinque persæpè ex prioribus proueniunt. Inde (quod maximè aduertendum): x omnium consensu persæpè mutatio priorum in contraria. Et quasi euersio, vnde diligentia tum singulari opus est: idque est quasi apex totius operis & industriæ atque inuentionis. Non enim idem in medicamento quod educit, vis enim in illo adiuuat idèd minor naturæ motus & cætera quæ sequuntur. Est etiam alter modus seu reducitur ad hunc ab his quæ insunt à causis, à coniunctis atque contrariis. Et vt Poëtis ad dignoscendas syllabas plurimum conducit memoria carminum, ita eruditio memoriæque dictorum auctorum celebrium, quæ adducendo impingimus in vnum ex his quatuor: inde per præcedentem modum ex vno duo tria quatuor, tandem deuenimus in splendores de quibus dictum est.

22. Adolescens in Melibæa, vinum & vnus præcipuè iuncta maximè euertunt hominem, siccant plurimum, calefaciunt corpus, lædunt cerebrum, & ventriculum, & in adolescentem proprie cuius sanguis est calidior & substantia mollis & rara. Spiritus magnus & rarus per interuallum ostendebat futuram continuam noxam, obseruavi sapius eiusmodi malam coniugationem vel sic præterquam in vno omnes peremisse, perpetuam autem lethalem & vt in pluribus celerius mortem supernenturam significare. Vrinæ quoque tenues & egestionis dilutæ ac biliosæ, omnia phrenesis, futura prænantia. Perpetua cordis palpitatio & hypochondrij contentio submollis ab vtroque latere declararunt septi transuersi inflammationem, cum aliis signis supradictis. Delirium ab initio in prima die modestum fuit ob iuuenis prudentiam cum læuerit in XIV. insanuit in XX. obiit XXIV. Egestionem aut multæ & tenues aut biliosæ & pingues. Vrinæ oleagina dissolutionem & colliquationem manifestè ostenderunt. Delirium vocat mētis aberrationem absque motu violento, cum illo si sit, insaniam, suppressa est yrina. Dixi causas supra. hic fuit motus ad aliam partem & obliuio non solum virtutis animalis sed naturalis expultricis. Sed cur ab initio non sitiebat, non sitiuunt quia non absuntur humidum vel quoniam non sentiunt ob delirium aut quia extincta est facultas animalis ac naturalis simul. Humida enim substantia indiget, & frigida qualitate vt homo siti careat, propterea dixit Philosophus sitim esse appetitum frigidum & humidum. Atque hic appetitus sit in ore ventriculi vt Galenus & iure affirmat: nam & fumes proculdubio sentitur ibidem, contrariarum vero idem debet esse subiectum. Quamuis ob saporum cognitionem quæ est in lingua plures salantur existimantes ibi fieri sitim. Et licet suis contingat & à pulmone, & corde & iecore ac vtero & renibus ac cerebro, vel ob destillationem aut absque, tamen contingit communicato affectu causæ cum stomacho id est ventriculi ore. Et licet falsa degustata & lingua arida efficere videantur sitim & appetitus

22.
lang. XVI.
Hoc expositum habetur Theoricè in Memoriali Practicè c. 1. sect. 6.

2. de Anima
9. de vtu
part. c. 11.

com. 19.

petitus tamen manifeste in ore ventriculi non in lingua est licet causa potest esse in ea primum. Et ideo cum causa sitis possit esse vel euacuatio humidi suavis, vel resolutio aut calor ut colligitur Quarta Aphorismorum, ideo extinctio illius sit ab omni sapore frigido: sunt autem eiusmodi insipidus maxime inde acidus post, acerbis demum astringens: Et post quodcumque humidum quod adeo est abundans ut calorem obtundat magis substantia quam exacuat qualitate. Ut dulcia & pingua & magis austera. Unde vinum eiusmodi extinguit sitim trifariam: substantia humida: qualitate austera, quae est pars acerbi, unde aliqui falluntur in cognitione eorum saporum & facultate quia nutrit, & nutrimentum licet sit natura calidum modo non exsiccat plus extinguit quam irriter sitim. Aqua magis extinguit sitim refrigerando quam vinum alias minas cum non nutriat nili parum admodum, sed toto nutrimenti abluit bilem, aut educit vel extinguit. In adolescente ergo isto non desit sitis ob id quod multum biberat & iecur truxerat ad se partem dulcem, & feruidam id est aquam ardentem ideo relinquitur pars aquosa & persaepe acida, ideo non sitiebat. Indicio fuerunt excrementa quod etiam ad curam impedimento fuisset cumque bilis in ventriculo efficere solet quatuor symptomata ut ferme colligitur Tertio in Primum sitis vigilia fastidium cibi & usque ad nauseam & amaror hic in lingua: fastidium & nauseum vnum in ore, aliud in fundo ventriculis ubi

etiam sitis, vigilia vero in cerebro: distinguendum est quando vnum non aliud quando plura. Sitis fit cum resolutio magna est aut calor maximus ac tenuissima in substantia quorum vtrumque accidit in salio ut declaratum est alias: salium enim est ex igneo & aqueo: acre in crasso magis & minus igneo, erodit tamen magis quam in terreo. Ideo demitor de Galeno qui bili amarae sitim ingentem adapter, cum terreum si crassum sit amarorem ostentat: & siccatis partibus crebri excitet vigilias si vero communicetur ori ventriculi etiam sitim facit maxime si tenue sit id est aqueo mistum, amaror ergo & cibi fastidium se consequuntur: sitis autem humidam substantiam: delirium & vigiliae vapores ascendentes, hi ascendunt ob febris vehementiam, ideo febris vehemens & assidua parit vigilias ex quibus confirmata intemperie delirium. Ergo si delirium citra hanc accidat, tamen addit: causa est in capite & est deterius, si omnino desit? insania quae periculo vacat. Putredo enim est causa mortis, & sitis ab ea est inextinguibilis ut ita dicam: & quae ab his quae ei proportionem respondent: ut esu carniuum viperarum. In quarta autem Aphorismorum docere quod extinguitur sitis in ardentibus febribus: si materia ad locum attracta, seu refrigerato corde quod sitim efficit maxima ex parte: seu quod indicium sit materiam morbi esse potius crudam & frigidam quam biliosam & puram: nunquam enim potest esse exers bilis.

CONSILIA MEDICA
AD VARIOS PARTIVM
MORBOS SPECTANTIA.

CONSILIVM. I.

De Dolore Capitis & sibilo aurium.

CRIBITIS Praclarissimi Viri naturalem complexionem esse caliditatis maximae cum vivacitate operationum, Cerebri calidi sublimidique; Iecoris calidi, quantum vero ad totius habitudinem spectat, esse mediocrem inter extremas: adeo ut quadratus homo possit appellari: calum celerrime factum esse, nec sensibus vigere, quae duo potius siccitatem quam humiditatem iudicare videntur, Scribitis quoque eum pati antiquum capitis dolorem periodicum qui semicrania à nonnullis; à bal. 2. de compo. medicam. secundum loco cephalaea nuncupatur ac pati etiam continuum sibilum annis dextra cum gravitate, cerebri que primario affectu in praesentia his mor-

bis laborare, & anno superiori à tali dolore in coma incidisse. Licet cephalaea tam a frigida quam calida causa possit provenire, sibilus ille tamen continuus cum gravitate comaque anni superioris materiam potius crassam & frigidam indicat, à qua vapores fuliginosi eleuantur, cui forte aliquid materiae calidae à membris inferioribus transmissa, provt scribitis, posset admisceri. Pro his malis affectibus remouendis praesidia quaeruntur quae licet à medio absente vix trahi possint, tamen scribam quae mihi magis idonea videntur, & in primis in regimine potus & cibi, evitentur cui fluctuosi omnes & caput vaporibus replentes, atque crassum & viscosum nutrimentum dantes, quorum enumerationem praesenti medico relinquimus. Vinum vero sit mediocris potentiae & saporis, & substantiae subtilis in colore album vel medij coloris. Quantum vero ad curam spectat. Prima intentio curatua erit tantum corpus inani res: secundo, caput enarrate: ter-